

Záverečné odporúčania konferencie
„Manažment ekosystémov v prizme nerovnovážnej perspektívy“
konanej v dňoch 21. – 22.11. 2018 na Fakulte prírodných vied UMB v Banskej Bystrici
pre manažment ekosystémov vo voľnej krajine a v chránených územiach

- 1) Vitalita každého ekosystému závisí od udržania jeho prirodzenej zložitosti, ktorej prejavom je aj biodiverzita. Vzhľadom k rastúcemu ohrozeniu a úbytku biodiverzity je aj v tzv. voľnej krajine potrebné realizovať a podporiť také opatrenia a hospodárske postupy, ktoré vedú k vyššej diverzite biotopov, druhov a procesov. Tieto súčasne môžu prispieť k širšiemu spektru a k vyššej kapacite mimoprodukčných funkcií dôležitých ekosystémov (najmä lesov, líniových porastov drevín, mokradí a druhovo pestrých lúk).
- 2) Globálne zmeny, vrátane zmeny klímy, už výrazne ovplyvňujú miestne a regionálne ekosystémy. Je nutné prispieť k ich zmierňovaniu a adaptovať na ne krajinu a spoločnosť. Vo väčšej miere treba aplikovať aj preventívne opatrenia vedúce k adaptáciám najmä na zmenu klímy a k zníženiu rizika živelných pohrôm, vychádzajúce z ekosystémového prístupu a základných konceptov obnovnej ekológie. K významným adaptáciám patrí aj ochrana a kde je potrebné obnova konektivity biotopov v krajine, ďalej zvýšenie dôrazu na ochranu migračných ciest a tiež zvýšenie reziliencie (pružnosti) ekosystémov.
- 3) Rezilienciu ekosystémov a ich vyššiu ekologickú stabilitu je možné zabezpečiť prostredníctvom vyššej rozmanitosti a dynamiky ich komponentov, napr. vytváraním pestrej mozaikovitej krajiny. V prípade prírodných a prírode blízkych ekosystémov treba tiež vidieť ekologický význam prírodných narušení a vyhnúť sa takým antropogénnym post-disturbančným zásahom, ktoré ďalej rozrušujú abiotické aj biotické procesy, znižujú biodiverzitu, narúšajú prirodzenú obnovu populácií, zvyšujú riziko invázií, atď.
- 4) Adaptácia na zmenu klímy je nutná aj v urbánnej a oráčinovej krajine, najmä prostredníctvom udržiavania a obnovy drevinovej vegetácie (napr. líniové porasty, parky, stromoradia, sídlisková vegetácia). Ďalej treba efektívnejšie využívať vodu (najmä na báze zberu dažďovej vody v mestách a jej využívania na polievanie trávnikov, záhrad aj stromoradií), tiež obnovovať mokrade a vytvárať rybníky.
- 5) Rozmanitosť typov a úrovne pôvodnosti ekosystémov si vyžaduje ich diferencovaný manažment. Nástrojom k nemu je aj zonácia, na ktorej schválenie dlhé roky čaká nielen Tatranský národný park (TANAP), ale aj naše ďalšie národné parky. V prípade jadrovej A-zóny je nutné minimalizovať až úplne vylúčiť zásahy človeka do spontánnych prírodných procesov. Naopak, v prípade ďalších zón a početných nelesných ekosystémov, napr. lúk, pasienkov, xerothermných stanovišť alebo mokradí sú potrebné aktívne adaptačné resp. obnovné stratégie a opatrenia, ktoré si vyžadujú aj potrebné finančné krytie.
- 6) Pri vyhlasovaní a spravovaní chránených území (CHÚ) odporúčame nesledovať len percentuálne ciele ale aj účinnosť ochrany a funkčnosť CHÚ (nevhodná lokalizácia CHÚ alebo oneskorené vyhlásenie môže napr. znamenať stratu hodnotných pralesov a pôvodných prírodných lesov na území SR). Problémom sú aj nedostatočné zdroje a územia bez programov starostlivosti, či ignorovanie niektorých odporúčaní medzinárodných autorít v ochrane prírody.
- 7) Potrebné je nahlasovať korektné údaje do Svetovej databázy chránených území (WDPA) a zohľadniť rozdiely medzi národnou nomenklatúrou a medzinárodnou klasifikáciou CHÚ. Súčasný reportovanie papierových národných parkov vyvoláva pocit falošnej bezpečnosti pri napĺňaní cieľov v ochrane biodiverzity. Pozornosť treba venovať aj harmonizácii manažmentu cezhraničných chránených území a území vyhlásených v rámci viacerých medzinárodných programov.
- 8) Potrebné je zlepšiť efektívnosť a účinnosť spravovania chránených území, vrátane identifikácie primárnych a sekundárnych cieľov ochrany, hrozieb (a potrebných protipatrení), hodnotenia potenciálu a identifikácie nedostatkov v sústave chránených území na základe vedecky podložených kľúčových princípov (napr. ohrozené druhy, reprezentatívne ekosystémy, konektivita, klimatické refúgiá).
- 9) Potrebné je zvýšiť podiel území s prísnejšou ochranou prírody, najmä v 4. a 5. stupni ochrany. Tiež treba zabezpečiť, aby všetky územia, minimálne od 3. stupňa ochrany a vyššie prešli do starostlivosti príslušných správ chránených území. Vysoký podiel CHÚ v rukách súkromných vlastníkov je neraz bariérou pre efektívnu starostlivosť ekosystémov v týchto územiach. To si, okrem prevodu správy pozemkov vo

vlastníctve štátu na organizáciu ochrany prírody, vyžaduje zo strany štátu finančne zabezpečiť výkup, zámenu alebo dlhodobý prenájom pozemkov od neštátnych vlastníkov, resp. finančne zabezpečiť potrebnú zmluvnú starostlivosť.

- 10) Vysoká zložitosť a s ňou spojená nelinearita vývoja ekosystémov výrazne sťažuje jeho prognózovanie. Odpoveďou má preto byť adaptívny manažment a najmä aplikovanie princípu predbežnej opatrnosti pri posudzovaní investičných zámerov v chránených územiach. Súčasťou manažmentu chránených území by malo byť aj rozšírenie participácie zainteresovaných subjektov, najmä v oblasti praktickej starostlivosti o ekosystémy, zosúladiť lokálne potreby s ochranou územia a zvýšiť tak akceptovateľnosť CHÚ miestnymi obyvateľmi. Najprv je však nevyhnutné posilniť kompetencie správ týchto území.
- 11) Potrebné je lepšie prezentovať socio-ekonomické benefity plynúce z chránených území pre obyvateľov a miestne komunity. Vhodným nástrojom k tejto prezentácii je aj hodnotenie ekosystémových služieb, ktoré sa v prípade metodiky Štátnej ochrany prírody SR uberá veľmi dobrou cestou, nakoľko skombinovalo bodové a finančné hodnotenie jednotlivých ekosystémov. V tomto kontexte treba však zvýšiť dôraz na nahradenie nevhodných aktivít (napr. prírodný turizmus vz. ťažba dreva).
- 12) Súčasťou starostlivosti o ekosystémy má byť aj rast profesionalizácie výkonu štátnej a verejnej správy, vrátane top-manažmentu organizácií zabezpečujúcich starostlivosť o chránené územia. K nemu patrí aj zabezpečenie ďalšieho systematického vzdelávania pracovníkov štátnej ochrany prírody, zlepšenie komunikácie a technologického vybavenia správ chránených území a zavedenie nových spôsobov financovania CHÚ (napr. výber vstupného, platba za ekosystémové služby).
- 13) Ochrana prírody a krajiny si tiež vyžaduje zapojenie širokej vedeckej verejnosti do procesov rozhodovania a hľadania konsenzu, ako aj osvetu a vzdelávanie laickej verejnosti a decíznej sféry, napr. posilnením komunikačnej a marketingovej stratégie ochrany prírody, podpory ekocentier zameraných na prehĺbovanie vzťahu človeka, najmä detí a študentov k prírode, ako aj budovaním informačných návštevných stredísk v chránených územiach.